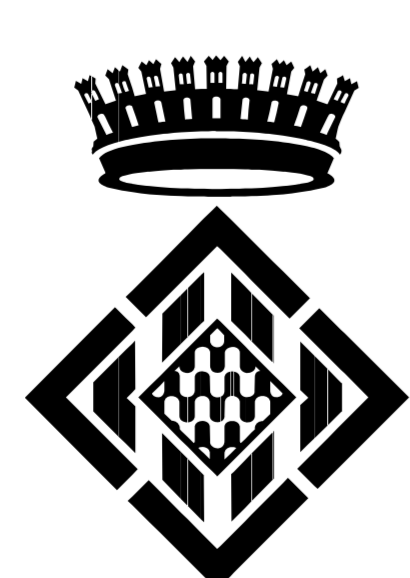
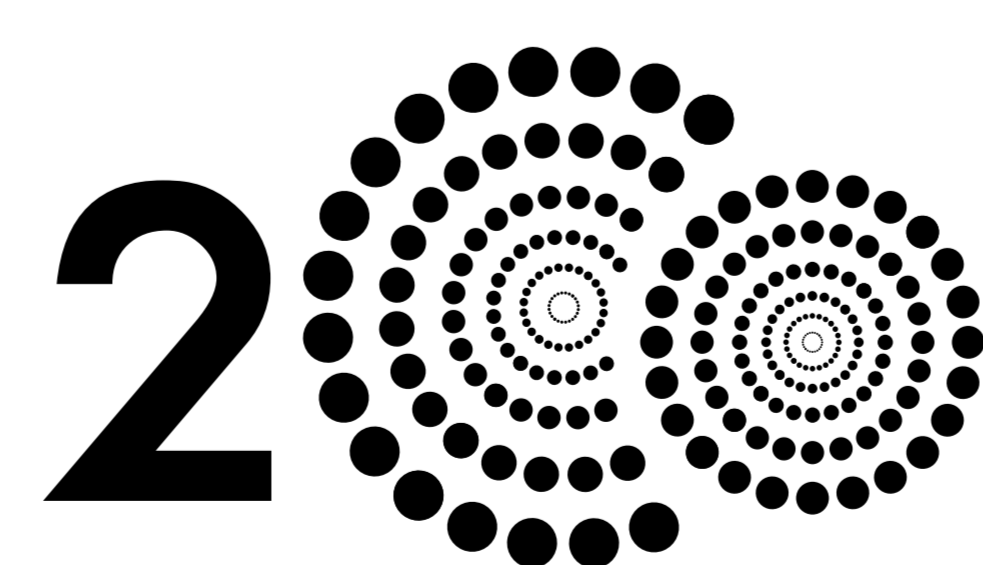

Càtedra de Patrimoni Literari
MARIA ÀNGELS ANGLADA
CARLES FAGES DE CLIMENT

Itineraris literaris

Diputació de Girona

1822-2022

Universitat
de Girona

La col·lecció «Itineraris literaris autoguiats», de la Càtedra de Patrimoni Literari Maria Àngels Anglada – Carles Fages de Climent, va començar a fer camí l'any 2008 i ja reuneix gairebé una trentena de títols. Des de llavors, ha mantingut una continuïtat amb la voluntat de posar en relació literatura i paisatge, llocs i escriptors. Els indrets que han estat motiu literari apareixen aquí representats en els textos recollits, sorgits de la mirada atenta dels autors, de les seves vivències i emocions.

CRÈDITS

Organització de l'exposició:

Diputació de Girona i Càtedra de Patrimoni Literari Maria Àngels Anglada - Carles Fages de Climent de la Universitat de Girona.

Idea i direcció:

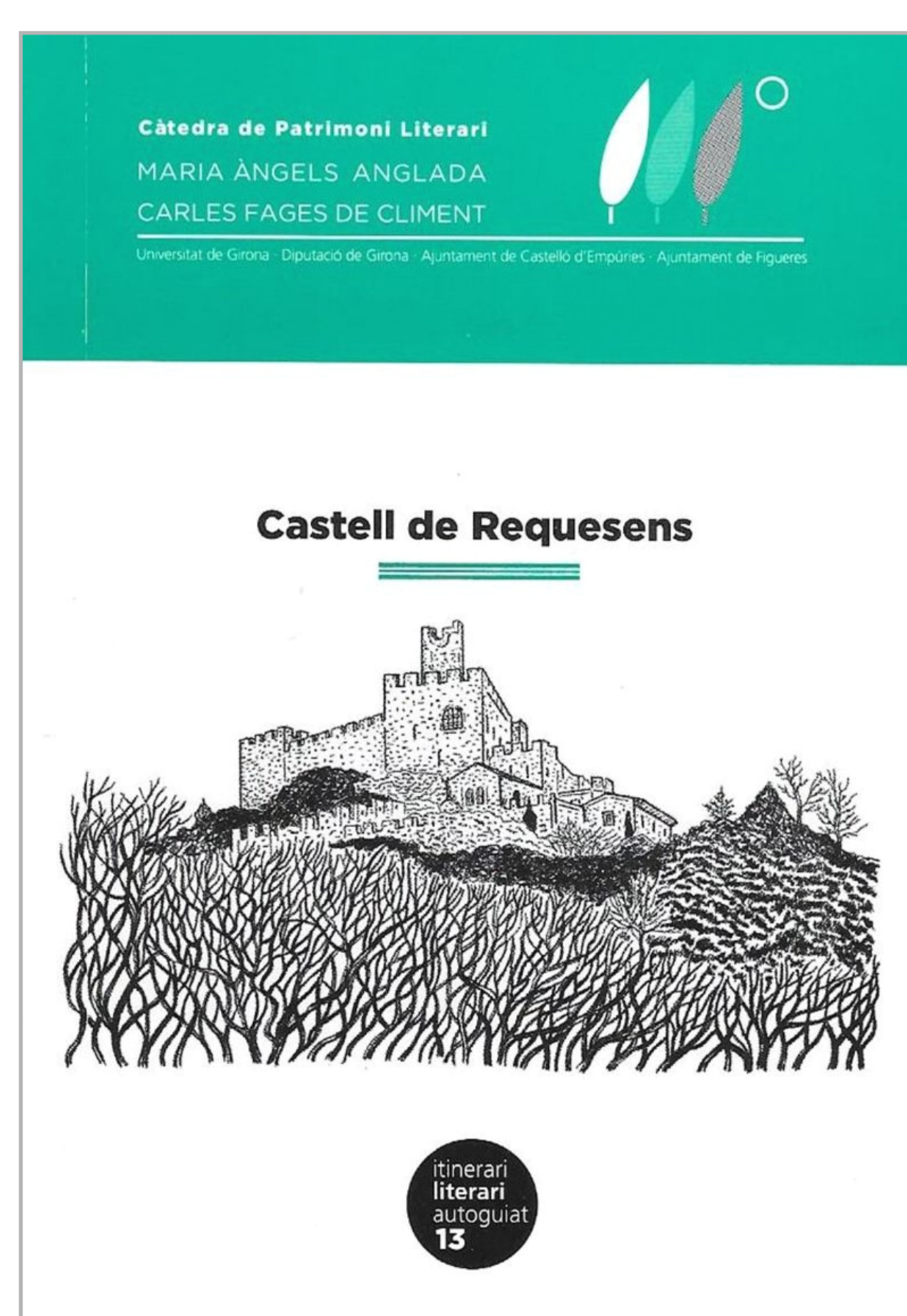
Josep Ros, Oficina de Difusió de la Diputació de Girona.

Coordinació:

Anna Cabañas i Fina Molas, Servei de Publicacions de la Universitat de Girona.

Disseny i coordinació executiva:

Xavier Roqueta, Oficina de Difusió de la Diputació de Girona.

Textos:

Col·lecció «Itineraris literaris autoguiats» (diversos autors). Càtedra de Patrimoni Literari Maria Àngels Anglada - Carles Fages de Climent (Universitat de Girona - Diputació de Girona - Ajuntament de Castelló d'Empúries - Ajuntament de Figueres). Girona, 2008-2020.

Direcció de la col·lecció:

Mariàngela Vilallonga, directora de la Càtedra.

Disseny de la col·lecció:

Servei de Publicacions de la UdG.

Il·lustracions de les portades:

Marc Vicens, Servei de Publicacions de la UdG.

Sel·lecció de textos i fotografies:

Anna Perera, Universitat de Girona.

Fotografies:

Col·lecció «Itineraris literaris autoguiats» (diversos autors).

Audiovisuals:

David Sánchez.

Agraïments:

Laura Masmiquel i Francesc Montero.

RODOREDA ROMANYÀ

Al notari Riera el veig molt sovint; es passeja pels boscos de Romanyà, a l'ombra de les alzines, on he acabat *Mirall trencat*. Mirem junts les postes de sol més carminades del món i els naixements de lluna més emperlats.

Mercè Rodoreda, «Pròleg», dins *Mirall trencat*

Les Gavarres, fa tres o quatre anys, van ser per a mi un descobriment. Feia molt de temps un metge va dir-me que per acabar amb la meva anèmia havia de passar una temporada a la muntanya. I vaig pensar: On és la muntanya? Què s'ha de fer per anar a la muntanya? I em vaig quedar quieta a casa perquè els problemes m'esgarrifen i anar a la muntanya equivalia un problema. Però en refer amistat amb unes amigues d'anys vaig ser invitada a passar uns dies a casa seva a Romanyà de la Selva. [...] Les Gavarres, totes un alzinar, a l'hora de la posta quan el sol les besa de biaix, semblen de vellut. Em vaig trobar, doncs, davant d'un dels paisatges més dolços de Catalunya. Les temporades que abans passava a Barcelona ara les passo a Romanyà de la Selva, davant d'aquestes muntanyes segures, sempre verdes, que em donen grans quantitats de pau, a mi, que durant anys he fet, o he hagut de fer, de pedra que rodola.

Entrevista de Carme Alcalde

Els propietaris dels xalets, així que van comprar el terreny per fer-s'hi construir el seu recer meravellós, ja el van trobar arboritzat. Hi ha mimoses d'aquelles que els jardiners en diuen "sempre-en-flor", d'aquelles altres que al temps de la florida, que sempre s'escau pel mes de febrer, semblen un pom de boles d'or, i d'aquelles que tenen poca capacitat de florida però que creixen de pressa fins a alçades vertiginoses, dretes cap al cel. Hi ha un camí vorejat de moreres amb les fulles generoses d'un verd cristal·lí. Hi ha til·lers no tan importants com els de Schönbrunn però que Déu n'hi do. Una olivera de tres branques, signe de pau, senyoreja a l'entrada al costat de tres xiprers signe de bon acolliment. S'hi acumulen una dotzena d'àlbers de fulla gronxadissa tota de plata a la banda de sota, mitja dotzena d'arços, un castanyer bord, dos avets, tres pins que aombren migradament la barbacoa, dotze cirerers del Japó que floreixen espès i rosa, i com a arbres fruiters plantats generalment al darrera de la casa hi ha quatre albercoquers, sis pruneres clàudies, sis presseguers, tres cirerers i quatre ametllers per poder fruit de l'espectacle d'una bella florida blanca al pic de l'hivern. L'única flor: roses de categoria.

Mercè Rodoreda, «Viatge al poble de la por», dins *Viatges i flors*

Amb una mà damunt de la pedra mil·lenària per veure si podia copsar-ne la influència màgica dels corrents tel·lúrics i dels corrents aeris, vaig evocar les pedres blaves de Stonehenge, tanta pedra misteriosament traslladada de lloc per convertir-la en monument megalític. Pedres d'una tonelada, de dues tonelades, de tres tonelades, alçades enlaire per posar-les planes per l'eternitat damunt d'altres pedres i voltar-les del cercle encantat. Del dolmen de Romanyà a pensar en els druides, segons Robert Graves *druida* vol dir *Home d'alzina*, el camí és curt.

Mercè Rodoreda, «Romanyà», dins *Fulls de la Revista de Girona*

BESALÚ

Besalú, vila comtal,
la del silenci i la calma,
la del passat gloriós
que com un vel t'embolcalla.
Tens per riu un braçalet
i un pont vell per arracada,
tens venes per carrerons
on la molsa s'hi desmaia,
per somni, la llum del cel,
per ritme i cor, una plaça
i per veu Déu t'ha donat
tots els sons de la campana.

Montserrat Vayreda, «Besalú, vila comtal»

Van deixar que la mainada entrés a classe i els van encaminar cap a la sala d'oració, a la qual es podia accedir per dues portes. Un cop a dins, Ítram va haver d'aixecar la vista. Era un edifici amb sostre molt alt, fet que el revestia d'una monumentalitat que no s'apreciava des de fora.

— Això és el rovell de l'ou del barri, el centre de la vida de la nostra comunitat: la sinagoga — va anunciar, acompanyant aquestes paraules amb una reverència cap a una mena d'altar que hi havia en una banda de la sala.

Martí Gironell, *El pont dels jueus*

L'abril eixia i el maig entrava, i cada ocell cantava vora la seva parella, qui més alt, qui més baix; i, com que pertot arreu quedaven enrere les neus i el fred, venien els fruits, venien les flors, i el bon temps i la dolça saó. I estava consirós i un poc malhumorat per causa d'amor. Recordo que era al matí, a la plaça de Besalú, i que no tenia ningú vora meu, sinó l'amor i la meva pensa, que em tenien així, tot sol.

Ramon Vidal de Besalú, «Abril Issa», dins *Obra poètica*

Besalú, per poca imaginació que posseïm, ens transporta al temps feudal, quan el cavaller lluitava en terres llunyanes i la dama esperava brodant al castell, sense deixar de pensar en el retorn del seu enamorat. Àdhuc hom se sent identificat amb els seus captivadors indrets. La imaginació vola aleshores, i et fa sentir dama o cavaller d'aquestes terres històriques tan remarcables.

Agustina Rexach, *Itinerari personal (de Girona a la Garrotxa)*

Escorcollar pels seus carrers, vol dir topar a cada passa els rastres d'atavismes seculars. Un arc, un cancell o un finestral, conviden a la intimitat remota a través d'un seguit de miratges prodigiosos, submergits en la claror liquada dels capvespres.

Ramon Grabolosa, *Besalú, un país aspre i antic*

Besalú s'aprecia divagant pels carrers de la població, badant per la plaça Major, empoxada, amb un rejoc de formes vivíssim, passant pel carrer del Portalet, mirant les cases de pedres del carrer Major, acostant-se a l'hospital, al convent de monges, passant pels porxos del carrer de Tallaferro, donant una ullada al barri jueu, mirant passar l'aigua del riu des de l'ampit d'una paret... És el que flota sobre totes aquestes pedres, el que viu entre aquests topants, el que fa de Besalú una cosa única en el país. Tot hi és vell, arrelat, provat per un mil·leni d'història i de vida.

Josep Pla, *De l'Empordanet a Andorra*

RIPOLL

Set cants misteriosos té el poema,
set florons que durà en sa diadema
Santa Maria de Ripoll al front;
set cels de pura i divinal bellesa,
la Bíblia al cor de Catalunya impresa,
present passat i esdevenir del món.

Jacint Verdaguer, *Canigó*

Un record exacte i diàfan del fred d'aquell matí, en una excursió escolar, quan arribàvem: el fred, com agulles petites fiblonejant les puntes dels dits, el palmell de la mà, esmolant la nuesa antiga del paisatge, davant la portalada romànica de Ripoll. Tot un món, un univers mínim i alhora grandios de pedra remota, però sense aquella mena de grandària excessiva, sense aquell esclat del gòtic. No: a Ripoll, tot és més íntim, més quiet i reclòs, com el murmuri d'uns mots llegits, en veu molt baixa, en un breviari antic —dauradíssim de lletres miniades— mentre la verdor humida i fosquejant de l'herba sembla que ens prometi la pau d'un son quan la nostra mort —la nostra?— serà ja només un record que no fa mal.

Pere Gimferrer, *Dietari*

Quan el comboi desfilava per davant de Ripoll, els que hi anaven pogueren veure, per damunt del caseriu endomassat, la mola augusta del monestir amb la torre romànica coronant la tomba de Berenguer IV, profanada pels invasors francesos l'any 1794. La mòmia del gran Rei, fundador de la Confederació Catalanoaragonesa, devia perdonar l'execrable incendi.

Rafael Gay de Montellà, *Llibre de la Cerdanya*

La calor xafogosa de Barcelona s'havia anat dissipant, ja feia temps, al buf de l'aire viu de les altures que anaven escalant, i ara la bruyosa corrent del Freser semblava revifar més i més encara l'aire. El landó, seguit d'un òmnibus ont anaven les criades i un gran castell d'equipatges, les va emprendre corrent per l'ombrejada ruta, emportat per la vigorosa branzida de tres cavalls poderosos. Mentrestant el riu fressejava al costat, encabritant-se pels còdols de son llit.

Narcís Oller, *Pilar Prim*

GAZIEL A SANT FELIU DE GUÍXOLS

Les nits més sorolloses eren quan hi havia sardanes a la placeta de Sant Joan, davant mateix de la parròquia — que avui és el garatge. Les ballaven allí, només a l'hivern, al peu de la carretera de Girona, i no al Passeig de Mar, perquè calia cercar redós vila endins, contra el mal temps desfermat a vora de la platja. A l'angle mateix de la façana parroquial i el carrer de Sant Pere, hi havia encastat, a tres o quatre metres de terra, el fester que servia per a enllumenar les ballades. La cobla, dalt de l'empostissat, arrimada a l'església; els sardanistes, els veïns, repartits per balcons i finestres, i la gentada dels badoocs no tenien més llum que la de les branques de pi que cremaven dins la tosca graella de ferro. [...] Aquelles nits, però, eren excepcionals.

Gaziel, *Sant Feliu de la Costa Brava: burgesos, navegants, tapers i pescadors*

La badiola de Sant Feliu fou una troballa, una peça única: ni massa oberta, ni massa tancada, ni massa gran ni massa xica. Cenyida del tot, per la banda de terra, amb turons arbrats que en fan un niu i un estoig; respatllada, a ponent, per una serralada fosca, que llavors devia ser (a finals del segle XIX encara ho era) gairebé impenetrable, tallada a plom sobre la mar; coberta, al nord, pel gran massís de les Gavarres; tota ella encarada, a migdia, a la carícia del sol i de l'aigua; i ensems protegida, a llevant i a garbí, per dos promontoris bessons, que li fan de sentinella i de tanca. Una platja arrodonida i suau com un llavi. I terra endins, tot d'hortes i de conreus petits, emmarcats de boscatge.

Gaziel, *Sant Feliu de la Costa Brava: burgesos, navegants, tapers i pescadors*

Tampoc a mi els cementiris mai no m'han fet basarda. Són un dels llocs de més bon repòs, àdhuc en vida, que al meu entendre es poden trobar en aquest món. Sobretot si són bells, una mica antics i ben tinguts, com ho és en bona part el de Sant Feliu de Guíxols. Hi ha poques poblacions que el tinguin tan bonic. Al punt que si la gent d'avui no fos esventada i posseís una mica més el sentit del que és essencial i el que no ho és, la visita d'aquest cementiri hauria de figurar al programa turístic de la Costa Brava.

Gaziel, *Sant Feliu de la Costa Brava: burgesos, navegants, tapers i pescadors*

La mateixa platja de Sant Feliu, quan encara no ens l'havien esguerrada i malmesa amb el port, era un joiell lineal, de tan bé com l'havia traçada durant segles i segles el bes fresc i fonedís de les onades. Era com una catifa de sorra esbandida per l'aigua, ni massa granada ni massa fina, estesa davant mateix de la vila, i ben reclosa dins la ferradura dels pujols que tanquen la menuda badia, entre les puntes de Sant Elm i del Molí de les Forques. Feia una ratlla contínua i puríssima, graciosa com la del llavi femení, tal com només sap marcar-la la mar, ajaçant-se mansament a les riberes sorrenques.

Gaziel, *Sant Feliu de la Costa Brava: burgesos, navegants, tapers i pescadors*

La conca de Sant Feliu, tot i ser —segons ja he dit— com la cala més gran de la costa, té tan poca fondària que, entre la mar i el pendís dels pujols que la tanquen, només hi ha cabut, paral·lels a la platja, tres carrers principals, i encara no pas amples. Des de temps immemorial s'hi han encabint la majoria de les botigues, sobretot les que han fet forrolla. Tots els altres carrers guixolencs tallen perpendicularment aqueixes poques vies planeres, i són exactament els vells torrents que baixen dels turons veïns a desguassar a la platja. Aquesta configuració topogràfica —de petxina solcada per estries o radis que davallen devers la graciosa corba marina— ha estat la determinant de la màxima qualitat urbana de Sant Feliu, que és el seu Passeig del Mar, joiell civil i peça única, com de semblant no en té cap altra població de la costa, i que per a elles voldrien, ben segur, moltes ciutats de les que rumbegen pel món.

Gaziel, *Sant Feliu de la Costa Brava: burgesos, navegants, tapers i pescadors*

LA CASA DE LA LITERATURA

La visita hauria de continuar pel convent de Sant Domènec, gòtic, amb un claustre que, quan jo feia el servei militar, els soldats pelaven patates; per l'edifici en ruïnes anomenat de les Àguiles, amb una façana Renaixement on campegen les armes dels Àustries (antic edifici de l'Estudi General, debolit amb la creació de la Universitat de Cervera), i per l'església de Sant Martí, antiga residència de jesuïtes, i temple de l'estil que imposaren, una mica ensucrat, els reverends pares de la Companyia, abans de la seva expulsió per Carles III.

Una visita a Girona seguint aquest itinerari pot donar una idea esglaonada del procés històric —i per tant de la superposició de cultures— que forma el passat de la ciutat.

Josep Pla, *Tres guies*

En ocasions resseguia la ciutat alta. Els indrets preferits eren la plaça de Sant Domènec, on el grandios convent del mateix nom —avui convertit en caserna—, a desgrat de tota mena d'atiaments irracionals, encara ofereix una bella perspectiva.

Acabà d'ennobrir aquest paratge l'edifici de l'antiga Universitat gironina, vulgarment anomenat «Les Àguiles»; quatre parets desmantellades en un racó de les quals, suprimides les «boles» d'estricnina, hi havia, llavors, el dipòsit dels gossos recollits pels llancers del Municipi en ímprobos caceres. [...]

Innocenci, de tant en tant, variava de ruta, s'endinsava pels barris baixos. Allí, l'aspecte noble, auster i heroic que tenen els edificis i les places i els carrers dels voltants de la Seu i de Sant Domènec, desapareix.

Prudenci Bertrana, *El vagabund*

El mural faria memòria de sant Dalmau Moner, i la moral aniria pel camí de proposar-lo com a exemple d'alumnes i professors, no tant pel fet que hagués renunciat a les seves obligacions com pel fet d'haver entès que sense una feina dura amb ell mateix no hi havia possibilitat de cap mena. La moral del mural aniria, doncs, en el sentit de proclamar la feina amagada, intensa i ascètica com a condició necessària per forjar una personalitat intel·lectual sòlida i generosa. Eficaç. [...]

Va ser llavors quan se'm va acudir aquell vers —d'altra banda tan conegut— de Dante: *Poi s'ascose nel foco che li affina*. Dante no l'aplica pas a cap sant, sinó a Arnaut Daniel, *il miglior fabbro*, sí, però no pas per això lliure de passar pel purgatori. Tot lligava amb la meva moral.

Narcís Comadira, «El mural de Sant Domènec»

Orfe de columna, com de l'om la vinya,
capitell de pàmpols, nèctar de raïm,
no envegis les fulles més tendres que et volten.
És que Dionís podrà defensar-les
del fred del desembre, dels llargs dits del vent?
L'hivern que ens despulla, a tu et deixa intacte
en la teva llarga, daurada tardor.

Maria Àngels Anglada, «Variació»

Els filòlegs hem de ser, ja que en som especialistes, els primers responsables d'establir, amb tota la seva complexitat, el sentit de les paraules i l'ús que en fan els qui tenen el poder. Ningú com nosaltres ha de tenir ben clar —diguin el que diguin— que la paraula dominant és la paraula que imposa el poder dominant. No ens deixem ensarronar pels qui ens volen fer creure que això passava abans, però ara ja no. Molts potser trobaran rància la divisa que, recordant Maritain, ara faig meva: les altres facultats universitàries cerquen veritats de les quals ens puguem servir. Nosaltres hauríem de cercar la Veritat a la qual hem de servir.

Modest Prats, *La Paraula i les paraules*

MARIA ÀNGELS ANGLADA A FIGUERES

Durant els caps de setmana de l'estiu, i fins i tot entre setmana, he vist cues memorables per entrar al Teatre-Museu Dalí. La filera humana més llarga que un centpeus, certament, baixa pel davant de la placeta de l'església i pel carrer avall, o bé dóna la volta fins a la plaça de l'Ajuntament i encara la desborda pel cantó de migdia. Dos monuments ben diferents, costat per costat, gairebé: l'església de Sant Pere, d'un gòtic auster, reconstruïda després de la Guerra Civil, i l'antic teatre, ara museu.

Maria Àngels Anglada, «Esbossos de Figueres», dins *Figueres: ciutat de les idees*

— Tens una vista esplèndida!

M'ho diu en ser a dalt del terrat [...]. Sí, volia ensenyar-li la ciutat des d'enlaire: la graciosa i ara ja familiar unió de les siluetes del campanar de Sant Pere i de la bella cúpula del Museu Dalí, però també les muntanyes que, més a prop o més lluny, volten en part la nostra plana, deixant obert l'arc blavís de la badia de Roses. El mar, però, no el veiem prou clar, des del terrat de casa: ja ens hi acostarem, a respirar el seu alè salobre. En canvi, com que ahir va respirar fort la tramuntana, en l'aire clar, nítid, es retallen totes les serralades.

Maria Àngels Anglada, «Esbossos de Figueres», dins *Figueres: ciutat de les idees*

El Menestral [...] té el gruix de les seves activitats dintre els murs del seu gran i bell edifici modernista, que sempre fretura restauracions. Ja en entrar al vestíbul, ensopegueu amb una exposició o altra: Figueres és ciutat d'artistes. I el Casino és un viver de grups i cenacles culturals, que no puc enumerar: escola de música, centre excursionista, la Societat Atenea, experta en cicles de conferències i presentacions de llibres, atenta als batecs del món, oberta a les iniciatives a favor dels drets humans... Sovint, quan pujo la gran escala que s'enfila a la planta de dalt, escolto músics que assagen o infants que hi aprenen el piano, la flauta, el violí... alhora sento el brogit dels que volen esdevenir sardanistes consumats, mentre comencen a entrar els membres de la Funcional Teatre per anar posant a punt la seva obra anual.

Maria Àngels Anglada, «Esbossos de Figueres», dins *Figueres: ciutat de les idees*

Per una casualitat benigna, aquesta nit es representava una obra de teatre al renovat Teatre Municipal, conegut molt de temps amb el nom de Teatre Jardí i abans, popularment, com Can Garida. Es tracta d'un bell edifici modernista, al fons de la plaça dedicada a Josep Pla, i al costat hi ha, en efecte, un jardí. La restauració del vell i decadent edifici ha estat intel·ligent i respectuosa, i llueix la seva arquitectura, plaent i equilibrada.

Maria Àngels Anglada, «Esbossos de Figueres», dins *Figueres: ciutat de les idees*

ELS BALNEARIS DE LA SELVA

Poc es podien pensar els homes primitius, que per primera vegada es van cremar els peus amb l'aigua bullenta que sortia de la terra, que aquella aigua servís per res més que per a escaldar pollastres o gallines. Poc es podien pensar que d'aquella planetaria escalfor, n'eixissin Caldes, Caldetes, Caldasses i Caldones, que tot vol dir lo mateix, o sia caldo de persona; poc podrien creure's que aquell caldo, temps a venir, dongués vida a cents balnearis, a tants metges, a tants fondistes de mullader, que aquell bullit fos un dels bullits que donguessin tants bons resultats a tants que viuen dels malalts; ni poc podien somniar que l'aigua arribés a ésser un vici, que una cosa innocent arribés a matar tants reumàtics.

Santiago Rusiñol, «Els balnearis»

Els vells busquem al balneari les condicions que ens permetin passar el tràngol sense sentir-nos destorb per a ningú. Respirar l'aire incontaminat a l'ombra dels arbres d'un acollidor jardí adaptat a la lectura tranquil·la i a la conversa estimulants; una alimentació adient, un personal de servei afable i competent, remullar-se en aigües termals o fer una becaina a la gandula són pal·liatius a les xacres de la senectut, causa d'hipocondria que indueix, a qui en pateix, a renunciar a les poques satisfaccions d'octogenaris i nonagenaris com els que s'organitzen un estiu auster i reparador.

Teresa Pàmies, «Els balnearis es reciclen»

Si durant la Guerra Civil les instal·lacions de Vichy Catalán van servir d'hospital per als soldats republicans malalts i ferits, més endavant, en plena guerra mundial, igual que els balnearis Prats i Soler —aquest últim enderrocat ja fa uns anys—, van acollir refugiats de procedències ben diverses. Primer van ser francesos, anglesos i canadencs —algun d'ells, jueu, per més que ho dissimulés—, supervivents d'un vaixell enfonsat a tocar la Costa Brava.

Joaquim Carbó, «Tres balnearis en temps de guerra»

Al peu ciclopi de la gran cinglera
on cantusseja càlida fontana,
rastre s'hi veu de muradals que foren
romanes termes.

És aquell poble, clar espill de pobles,
qui la deu sobta, tota endins, bullenta.
Han passat segles, i l'oblit tot d'una
son vel hi abriga.
[...]

Santa Coloma, Orion les Termes:
vostra és la glòria!

Anton Busquets i Punset, «De Sacalm a Farners»

Tenia set d'aigua pura
lo meu cor enfebrosit,
i enyorava la dolçura
de la deu de l'infinit.
Com el raig d'eixa Font Vella,
aboqueu vostra canella
en mon cor que s'esbadella,
i em veureu, Jesús, guarit.

Jacint Verdaguer, «Tenia set d'aigua pura...»

L'oncle Martí era a Sant Hilari Sacalm per prendre les aigües. Al balneari de la Font Picant. Hi anava cada any, a dates fixes, que sempre coincidien astutament amb una part del seu estiueig, encara que ell parlés de la necessitat de tenir cura dels ronyons. [...] L'oncle era al jardí. Anava tot ell vestit de blanc i es pot dir que resplendia. Portava un barret de panamà, d'un teixit de palma finíssim, i recolzava les mans en un bastó de puny de plata treballada. Pel seu volt, hi havia unes quantes senyores de mitjana edat (assegudes com ell en butaques de jonc) que el contemplaven amb adoració.

Pere Calders, *Tot s'aprofita*

LA CASA MASÓ LITERÀRIA

¡Es la gran joia del riu! L'alegria del Onyar.

Jo la se porque'm truca als vidres de la meva cambra al despertar-me; perquè he begut en les galeries de ca meva jugant amb mes germanes; perquè carinyosa m'ha besat el front eixut pel treball i arrugat pels números i les preocupacions.

¡L'alegria del riu amb els seus coloms que volen, les seves orenetes que xisclen, els galls que hi canten i les criatures que hi ploren!

Oh quina més bella pensada la de posar un riu a dins d'una ciutat! És la pensada del frare que posa el jardí prop de la cel·la. La de la malalta donzella que posa el canari en la finestra de la seva cambra!

Una ciutat amb un riu és com un matrimoni amb un infant. Perquè l'infant té la rojor a les galtes i la rialla als llavis i l'or en els rulls, com el riu té la color i el riure i la llum que alegra la ciutat.

Rafael Masó, «La gran alegria del riu»

Després quedaven sols els germans amb nosaltres, i en Rafael Masó, que és un exquisit poeta, llegia els seus versos, aquell versos admirables en els quals tota la vida familiar és enaltida amb la màgia d'una riquíssima inspiració filla d'amor. I hauríeu vist (oh gràcil tímidesa!) com la mare i les germanes, de la porta estant escoltaven els versos d'en Rafael; i hauríeu vist com un cop finida la lectura entraven al menjador i abraçaven el poeta i el beneïen mil voltes mentre el sol, tot meravellat, s'encantava... Hores placèvoles desfullades a Girona en uns dies clars de novembre! Dolç record de perfums...!

Josep M. López-Picó, «Records de Girona»

La minyona, que és vella com una àvia i ha tingut a la falda tots els fills de la casa, coneix les preferències gastronòmiques dels grans i dels menuts i guarda els secrets culinàries transmèsos per la tradició; conserva els misteris ancestrals de les receptes no escrites, la gràcia de les fórmules sorgides de l'atzar, intuïdes per la saviesa i confirmades per la paciència. Des de la fosca cadira de balca, passa revista a les olles fumejants, controla el xup-xup de les cassoles i vigila l'oli roent de les paelles. No sap llegir, però recorda la proporció exacta de cada ingredient, la intensitat precisa de la flama, la mesura inequívoca de l'aigua i de la llet, de la sal i del sucre.

Narcís-Jordi Aragó, «La casa de la memòria»

La casa és una joia a la vora de l'Onyar que es conserva gràcies a la devoció dels seus hereus i una reconstrucció museística que admet la lectura distreta del profà (com vivien els nostres besavis?) i la inquisició fèrtil de l'entès. I és, sobretot, un viatge delicat a una època en què regnaven la proporció, el gust, la intel·ligència i el rigor. No es perdin, per exemple, ell llum imponent del menjador, l'escala que mena al segon pis, un armari robust i discret, la claror difuminada del vitralls, les jardineres de la galeria que dóna al riu, i, sobretot, el lavabo. El paradís, si existeix, deu tenir un terra de rajoles geomètriques com les d'aquest lavabo.

Josep M. Fonalleras, «Les rajoles de Masó»

FAGES DE CLIMENT A CASTELLÓ D'EMPÚRIES

COL·LOTGE DELS APÒSTOLS
A Cristòfor de Domènech

Dotze cavallers vetllen al llindar de la Catedral;
sota el peu, les armes del noble casal que en féu pia ofrena.
Són els dotze apòstols que, ufans en la glòria santa del portal,
per les inclemències s'han tornat mesells a sol i serena.

De llur vida humana se'n saben miracles, pecats i virtuts.
Quan hom els esguarda amb la bonhomia de l'auri alabastre,
sant Tomàs és l'esca de la refiança dels més descreguts;
heus ací sant Pere, que amb claus de mestressa, devora la clastra.

Sant Jaume — i li lleven heroiques batalles! — sembla un menestral,
i l'altre sant Jaume, si ningú l'esmenta, ja ni en fa cabal;
sant Joan, estantís, barbamec, té en l'aire sa mirada casta.

L'un porta xambergó, la barba arrissada o un magne missal;
parlen en col·lotge de doctes disputes d'art teològic,
i amb el nas xafat repton la mainada, sempre iconoclasta.

Carles Fages de Climent, *Tots els sonets*

Castelló té meravelles
que no oblida qui les veu:
el Portal de la Gallarda,
la Catedral i el Pont Vell.

Carles Fages de Climent, *Trena de set aigües*

La relació que mantenia [Enric de Climent] amb alguns agustins i dominics exclaustrats –que amb raó o sense eren més aviat bescantats per la clerecia secular– amb els quals es plaïa de parlar de filosofia, i més que res les idees liberals que professava i que també li havien valgut, en 1811, la glòria de l'exili, li havien fet en aquesta vila encara medieval de Castelló d'Empúries una aurèola de volterrià.

Carles Fages de Climent, *Climent*

I quan detens la teva cursa ràpida
sota el porxat Pont Vell de Castelló
—del vell comtat del vent, vila major—,
llumins i estrelles són l'encenedor
que esbrina el vers d'una futura làpida.

Carles Fages de Climent, *Trena de set aigües*

«QUÈ US DIRÉ?» RAMON MUNTANER I PERALADA

Obrim la *Crònica*: a les primeres paraules ja trobem una al·lusió a l'Empordà. En el pròleg, quan En Muntaner regracia a Déu i a Maria de les mercès que li han fet, li plau de dir que ell és nadiu de la vila de Peralada i ciutadà de València.

Molts anys han passat des que va néixer —En Muntaner ja en té seixanta quan això escriu— ha pres part, volenterós i ardit, en trenta-dues batalles per terra i per mar, ha combatut amb tota mena d'enemics, ha donat prudents consells a reis i a prínceps, ha governat assenyadament pobles llunyans, ha intervingut en delicats afers diplomàtics... però ell per això no oblida el lloc on va rebre la primera carícia de la llum —aquesta dolça llum del cel empordanès.

Carles Rahola, *L'Empordà a la 'Crònica' d'En Muntaner*

Si començo a parlar dels fets del senyor rei En Jaume és perquè el vaig veure, i molt en especial el vaig veure quan jo era un nen i el senyor rei va anar a la vila de Peralada, on jo vaig néixer, i es va allotjar a casa del meu pare, En Joan Muntaner, que era una de les bones cases de la vila i es trobava en un extrem de la plaça.

Ramon Muntaner, *Crònica*

A Peralada hi havia una dona que jo vaig veure i vaig conèixer, que es deia Na Mercadera, perquè tenia un obrador de mercaderies. Era una dona molt destra, gran i alta. Un dia, quan les tropes franceses ja eren davant de Peralada, va sortir de la vila i se'n va anar a l'hort a collir cols. Es va posar una túnica d'home, va agafar una llança, es va cenyir una espasa a la cintura i, amb un escut al braç, se'n va anar a l'hort. Mentre hi era va sentir campanelles i, trobant-ho estrany, va deixar de collir cols i se'n va anar cap a aquella banda per veure què passava; va mirar i va veure, en el rec que separava el seu hort d'un altre, un cavaller francès armat, i muntat en un cavall amb el pitral ple de campanelles, que anava amunt i avall sense saber per on sortir.

Na Mercadera, en veure'l, se'n va anar corrents cap a un pas, li va etzibar la llança i li va clavar un cop de llança tan fort a la cuixa que li va travessar la cuixa i la sella i fins i tot va ferir el cavall. Tan bon punt el cavall va sentir la ferida es va encabritar, de manera que el cavaller hagués caigut si no hagués estat lligat a la sella amb una cadena de ferro. Què us diré? Na Mercadera va agafar l'espasa, se'n va anar en un altre pas, va pegar el cavall en la testera i va deixar-lo estabornit. Què us diré? Va prendre el cavall per les regnes i va cridar:

—Cavaller, doneu-vos per mort si no us rendiu!

El cavaller es va espantar molt, va agafar el bordó, el va llançar a terra i es va rendir. Na Mercadera va agafar el bordó, li va extreure la llança de la cuixa i se'l va endur cap a Peralada. En saber-ho, el senyor rei i l'infant N'Alfons se'n van alegrar tant que li van fer explicar molts de cops el que havia passat. Què us diré? Na Mercadera es va quedar el cavall i les armes, i el cavaller li va haver de pagar un rescat de 200 florins d'or.

Ramon Muntaner, *Crònica*

VERSIÓ APÒCRIFA
D'UN TEXT DE RAMON MUNTANER

Sota el cordam, l'aigua marina, el buf
d'aquest anhel que com la brisa
remou la meva sang,
car sóc el germà de tots vosaltres, gent
que de la plana viviu i llur conreu,
basters del Ter i de Begur,
pescadors de l'Escala,
becades que nieu als tolls de Castelló,
vostres nocturnes veus, gavines de les hosts
del golf de Roses. Què us diré?

D'infant acudia a les alegres primaveres.
Cavalcava, segur del meu país,
I l'aire era propici als falcons, que al capvespre
sentien el neguit dels corns de Torroella,
i amb llur remor tornava
l'adusta imatge del castell i la vila.
Girava el disc solar i, lenta, la faç
dels meus avantpassats apareixia
amb llurs records per les tranquil·les aigües
dels canyissars. La tórtora cantava.
Tot m'era familiar i Peralada brillava
en el meu cor adolescent.

(segueix al dors)

Tot això us dic. Les llàgrimes són dolces.
Tinc un gran bagatge per anar ordenant:
la majestat, el gran Roger,
les illes, la faula d'Orient,
les nits de vetlla. Trepitjo aquesta terra
i parlo amb l'un i amb l'altre
com en els anys inhàbils de joc i de ballesta.

Què us diré? Sé que res no perdura.
Sento parlar la meva llengua.
Veig un vailet que plora, una dona,
un matoll de ginesta.
Vull ser enterrat aquí, sota aquest cel amarg.

Joan Perucho, *El país de les meravelles*

L'EMPORDÀ DE MARIA ÀNGELS ANGLADA

Ara em miro les veles sobre el mirall del mar
com un ressò més lent del vol de les gavines.
S'ha mort la marinada i quietud de xiprers
espera sense cap recança el llarg capvespre.
Amb interval divers, molt més tard, els dos fars
amb batuta de llum marcaran el silenci
i qui sap si aleshores envejarem la mar
nosaltres, els vivents entre clarors incertes.

Maria Àngels Anglada, «Des de Llançà» dins *Arietta*

Ahir feia un d'aquells dies de gener que potser enlloc no són tan clars com aquí, entre el mar i les Alberes, quan respira un airet —no vent, encara, no vent, ja— de tramuntana: com si no es decidís a bufar de debò, o ja plegués de fer-ho, com si ni gosés espolsar les tímides flors que uns hiverns massa benignes deixen esclatar massa tard o massa d'hora.

Maria Àngels Anglada, «Cave canem», dins *Nit de 1911*

...les closes a la primavera, quan enmig dels recs veureu esclatar una munió de petites flors blanques i els arbres de les voreres, saules, freixes, plàtans, verdegem tots a la seva manera, mentre algun pollancre escadusser treu els seus borrons rosats, amb carnació de galta. I a l'estiu, quan sovint alena la marinada i les xiques erugues verdes es penjen i caminen en arcs flexibles entre les branques vincladisses i les menudes reinetes salten al fresseig de les vostres passes i veieu entre el tapís fullós les tórtors brunes matisades de llicorella i farigola.

... les closes a l'hivern —quan hi corre la tramuntana com una gran esgarrifança— encara xopes de les pluges de tardor, i mireu els arbres nus com un poema descarnat, reixes vives, cossos oferts a l'abraçada impetuosa del vent que va eixugant, però mai ben bé del tot, els efímers estanys, els falsos aiguamolls on el dibuix de branques i branquillons s'emmirallava, on venien a beure les fredelugues de crestes airoses i fins i tot, en dies freds, algun aplec de bernats pescaires.

Maria Àngels Anglada, *Les closes*

ELS AIGUAMOLLS

Al Grup de Defensa dels Aiguamolls de l'Empordà

Envaireu aquest recer vivent
que ja de lluny enyoren tantes ales?
No trobarà més l'aigua nodridora
i els verds amagatalls l'ocell del Nord?
Àlics rosats, amics collverds, adéu,
adéu, xic corriol i fredeluga,
princesa acolorida de l'hivern.
Murs de ciment, deixalles, només pols
seran els nius on bategà la vida.

Però quan haurà mort l'últim ocell,
lassat del vol, a frec d'aigua alterada,
quan escates d'argent no tindrà el mar
no espereu respirar: ja, lentament,
l'home-botxí comença l'agonia.

Maria Àngels Anglada, *Kyparíssia*

Això era i no era una tarda bellíssima a no gaire lluny de la vila de Castelló d'Empúries, on la terra va davallant per trobar-se amb la blava mar a la badia de Roses. Tres rius, la Muga, el Fluvià i el Ter, s'han enamorat de la plana de l'Empordà i han vingut a portar-hi les seves aigües. Entre els camps, les closes i el mar, es troben les llacunes i els aiguamolls. Molts ocells hi fan el niu o hi reposen anant i venint del Nord, molts peixos s'hi belluguen, una munió de plantes hi creixen.

Maria Àngels Anglada, *El bruel de Castelló*

CASTELL DE REQUESENS

A mitja nit havíem pujat al carruatge i a trenc d'auga vegérem per primera volta el [castell de] Requesens, allà d'enllà, dalt d'un turó que s'alça enmig d'un gegantí amfiteatre format per l'esquerp murallam del Pirineu, dominant tota la vall i vessants veïnes, vestides totes elles de luxuriosa vegetació. A qui no està previngut li fa un efecte encisador veure aquella massa rogenca, amb ses emmerletades muralles i superba torre d'homenatge, retallant l'horitzó i clapejant aquell camp d'esmaragda. Només faltaria veure-hi onejar nostra bandera pàtria i relluir els capells dels nostres guerrers medievals per a que la il·lusió fos del tot acabada.

Norbert Font i Sagué, «El castell de Requesens»

Les muntanyes clapades de fràgils ors, de porpres
sumptuoses. Clares veus dels infants
—la Laura, l'Adrià— damunt del clavicèmbal
de l'aigua transparent entre els esqueis i l'ombra
de fecunds castanyers.
Ja ho sé que és una treva,
que els dits llargs de l'hivern tornaran cendra grisa
les fulles dels aurons que trepitja el senglar.
Però ara cacem l'instant, quan el sol del migdia
encén el brancam d'or, i escalfa les petites
mans que es clouen felices damunt castanyes tendres
i esguards adults que es clouen sobre el tendre record.

Maria Àngels Anglada, «Tardor a Requesens», dins *Poesia completa*

Oh mangala de ferro de don Roland!,
a qui té aqueixa espasa tu no li plaus
i esperona a sos hèroes al crit d'«avant!».
Lo castell de Cabrera los veu pujar,
com serp que s'aforesta, vers Panissars.
Dels Trofeus de Pompeio passen davall,
que, alçant entre suredes son front gegant,
lo Rosselló dominen i l'Empordà.
Rocabertí, entre penyes mal amagat,
vers Requesens l'exèrcit mira enfilat.
Allí els avets i alzines, roures i faigs
se creuen com les llances en un combat;
lo comte a colps d'espasa va obrint-se pas,
deixant-ne grans esteses ençà i enllà.
Si els moros lo vegessen destralejar,
lo colp no esperarien de sa destal.

Jacint Verdaguer, *Canigó*

Punt general de repòs dels romeus que van a visitar el Santuari de Requesens. Les professons s'hi aturen per a entonar càntics de salutació a la Verge. Hermós cop de vista de la comarcada de Requesens. Cims d'entonació enèrgica i de caients abruptes formen en molts indrets el cercle de les valls que s'acoplen al fons d'un colossal embut. El turó enasprat a on s'aixeca el castell, ocupant tot son rocós cim, se destaca avençat en el centre de les valls, dominant-les superbament. La massa rogenca de les construccions, amb ses mogudes masses de muralles esmerletades, torres i cossos sortints, entona garbosament amb el quadre que l'envolta.

Cèsar August Torres, *Guia de les Alberes*

FAGES DE CLIMENT A FIGUERES

Vàreig néixer a la ciutat de Figueres, novíssima capital de l'Empordà, en l'espaiosa i noble residència de la família Fages, d'una manera abstracta, en el número 2 del carrer d'Enginyers. Seria, amb tot, més concret afirmar que vàreig venir al món al carrer de Monturiol, donat que l'edifici dóna a tres vents, i el pis principal, que habitaven els meus avis íntegrament, té [...] quatre amples balconades al carrer de Monturiol, on dóna la cambra que varen ocupar els meus pares durant els tres primers anys de matrimoni [...]. La llosana del quart balcó, que és el corresponent a la cambra del meu natalici.

Carles Fages de Climent, «Preliminars», dins *Memòries*

Al carrer de Monturiol
l'inventor del submarí,
jo i en Salvador Dalí
—tres genis— hem vist el sol.

Carles Fages de Climent, «De vita propria», dins *Epigrames*

Edils, planteu figueres al cor de la ciutat.
Cenyiu els corriols, les hortes i les eres
d'esqueixos i rebrols. Edils, planteu figueres,
convit pel foraster. Que el fruit exorni el plat.

Planteu figueres d'ònix, que el vent sigui ensucrat.
Que les verges canèfores en llurs amples paneres
duguin fulles d'esmalt i branques per banderes
i amb himnes d'himeneu es llencin al combat.

Confitura de mel quan decanta l'estiu
—figues de coll de dama, figues d'ull de perdiu—.
Salut, arbre nostrat, que amb el nom t'involucre

de la ciutat mateixa que deleix l'ombradiu.
L'arabesc de les branques serà un reialme empriu
i la Rambla una bresca de canyelles i sucres.

Carles Fages de Climent, «Edils, planteu figueres», dins *Tots els sonets*

Venturós poeta que tingui una ciutat
ni gran, ni mitjancera, més aviat petita,
amb sis dies de festa i un al mig pel mercat
i una Rambla —amb filferros de closa— on fer visita.

Un museu casolà i un domèstic prelat
i una biblioteca amb recolliment d'ermita
i una ermitana gràcil que et sap el gust i el plat,
i el díctic nou escolta, i et renya o et felicita.

Una ciutat afable, trilingüe, amb do de gents.
La federal bandera al pic de Tretzevents.
Una ciutat mancada de comunal rellotge

perquè hom pugui fer tard. I pel maig, Santa Creu.
Una ciutat modesta on tot es pot fer a peu,
llevat l'últim quilòmetre, que és costum de fer en cotxe.

Carles Fages de Climent, «El poeta i la ciutat», dins *Tots els sonets*

VILABERTRAN

Passant per una carretera de plàtans centenaris i travessant corriols oberts entre camps de blat a punt de segar, hem fet via vers el poble de Vilabertran, atrets per la seva església i el seu monestir. El matí era molt calorós, però de tant en tant s'aixecava un fresc oreig, fent onejar les espigues d'or i estremint les fulles dels arbres. Caminàvem solitaris, i ens plavia caminar així, ben sols i a l'atzar, mentre els nostres ulls amatents cercaven en l'horitzó la vella església.

Carles Rahola, *Visions empordaneses*

Vilabertran, un poble horticultor
I amb totes les verdures desitjades
Les assaborirem amb fruïció
Amb el bon gust sentit altres vegades
Benaurat el passat ric a desdir!
El monestir fundat pel primer abat
Rigall, cognom obert com un camí.
Temple romànic sempre inacabat,
Retrobar-lo sovint ens és molt grat.
Avui el campanar, en sobresortir,
No sembla dir res més que... Sóc aquí.

Montserrat Vayreda, *L'Alt Empordà, passat i present dels seus pobles*

La vintiquatrena gràcia de l'Empordà és la creu de plata de Vilabertran, que si no fou construïda fins al començament del catorzè segle, porta incrustades pedres que els déus d'Empòrias ja degueren lluir. El Crist clavat en aquella creu és un Crist català, com els de Girona i els de Vic, voltat de símbols, representats per sers vivents, com ara l'anyell pasqual, o per monstres ideològics com els dels quatre evangelistes. Els esmalts són de colors tan vius com la mar i el foc, com les flors de la terra i les algues marines. I de les 124 pedres precioses que duu incrustades, n'hi ha que tenen una inscripció gnòstica o que llueixen gravades les imatges de la Fortuna, de Diana i de Apol.

Pere Corominas, *Les gràcies de l'Empordà*

M'acollí el claustre, on vaig sortir silenciosament, sense enraonar amb ningú, recordant fragments de les dues admirables peces escoltades. Impossible per a mi d'evocar-les totes senceres, però encara que fos només a filagarses, com un ressò discontinu, jo sentia que tot el conjunt em cantava per dintre i no el volia perdre. Els entreactes no solien ser gaire llargs en aquells concerts al monestir de Vilabertran: molta gent ni tan sols no es movia dels no massa còmodes seients. [...] D'altres, com jo, s'estimaven més sortir al claustre de quietud acollidora i respirar-hi l'aire net i un xic humit d'aquella nit de setembre. El cel s'havia ennuvolat. Els vuit arcs de cada costat formaven un marc de repòs, i la claror que els il·luminava deixava veure les columnes i els capitells, amb estilitzades fulles d'acant vincladís, amb altres fulles més petites i fruits de mal distingir.

Maria Àngels Anglada, *Viola d'amore*

GARCÍA LORCA A FIGUERES

Mañana parto para Figueras donde la gente del Ateneo me dará una comida íntima y daré lectura seguramente de *Mariana Pineda* que estos viejos republicanos catalanistas me lo han suplicado por carta. A ella asistirá la flor y nata del elemento avanzado e intelectual de Figueras que no tenéis ni idea de lo nutrido que es.

Federico García Lorca, *Epistolario completo*

¡Oh, Salvador Dalí de voz aceitunada!

Digo lo que me dicen tu persona y tus cuadros.

No alabo tu imperfecto pincel adolescente,
pero canto la firme dirección de tus flechas.

Canto tu bello esfuerzo de luces catalanas,
tu amor a lo que tiene explicación posible.

Canto tu corazón astronómico y tierno,
de baraja francesa y sin ninguna herida.

Canto el ansia de estatua que persigues sin tregua,
el miedo a la emoción que te aguarda en la calle.

Canto la sirenita de la mar que te canta
montada en bicicleta de corales y conchas.

Pero ante todo canto un común pensamiento
que nos une en las horas oscuras y doradas.

No es el Arte la luz que nos ciega los ojos.

Es primero el amor, la amistad o la esgrima.

Federico García Lorca, «Oda a Salvador Dalí»

No oblidarem tampoc aquella lectura que a l'ombra acollidora de l'amic Dalí ens feu García Lorca, del seu drama —estampes romàntiques— llavors encara inèdit, *Mariana Pineda*. De la seva poesia lluminosa d'imatges, en sortia aquella dama famosa per la seva bellesa, per les seves virtuts, pel seu esperit de sacrifici. La gesta de Mariana Pineda quedava sublimada pel poeta i hom veia per entre la grogor de l'estampa les mans plenes de finor de l'heroica dama, cometent el delicte de brodar una bandera per als liberals que lluitaven per la Constitució, tasca delicadament femenina que solament la reacció podia punir amb la més irreparable de les penes.

Josep Puig Pujades, «García Lorca»

A la vigília de la seva marxa li oferiren un banquet de comiat i el pare féu tocar sardanes d'en Pep Ventura a la Rambla, sardanes que a García Lorca, que mai no n'havia sentit, li produïren una fortíssima emoció.[...] Federico i jo passegem amunt i avall de la Rambla, contemplant les sardanes. Un aire calent, en fregar-nos les galtes, sembla voler amanyagar-nos com si ens volgués dir que no tardarem a retrobar-nos en la nostra caseta de vora el mar per continuar aquells dies que tot just passats ja enyorem.

Anna Maria Dalí, *Salvador Dalí vist per la seva germana*

FAGES DE CLIMENT A L'EMPORDÀ

Tot l'Empordà recobri un tast de fruita
i de garnatxa pel seu cor d'ocell
com si les fonts ragessin moscatell.
Ai, que la vida passa a corre-cuita!

Carles Fages de Climent, *Balada del sabater d'Ordis*

De Llers, terra de bruixes, ¿la màgica contalla
d'un cap d'Empordà a l'altre, no l'heu sentida a dir?
A mitjanit encenien la falla
dels focs follets que apagava el matí.

[...]

De Llers, terra de bruixes, la màgica epopeia
d'un cap d'Empordà a l'altre l'haureu sentida a dir;
s'escapolien de la xemeneia
per sotjar els aires amb ull de felí.

Carles Fages de Climent, *Les bruixes de Llers*

Amb nom de dona brolla dins l'arruga
gerda de molses del boscatge ombriu,
al Canigó, on les àligues fan niu;
i, un fil amb l'altre, va trenant el riu
que, amb altres rius trenant-se, fa la Muga.

[...]

Cinc palafrens estiren el seu carro:
l'Arnera, lleu com una abella d'or,
el Ricardell, del guaridor tresor,
l'esquerp Manol i el Llobregat sonor;
l'Orlina mol al pas molins de farro.

Carles Fages de Climent, *Trena de set aigües*

El monestir de Roda neix, esclarit, tot blanc
amb l'alba del prodigi, i en l'espill ondulat
del mar bregós es mira com un vaixell alat
—per ales, dues torres; per cloquer, un núvol; amb
un castell per tiara; per ull l'iris del far—.

L'emperador es reporta, deleix pel pic més alt
del castell de Verdera que mira a dues mars.

Carles Fages de Climent, *Somni de cap de Creus*

L'ALT FLUVIÀ

El meu poble és el millor, perquè és el meu

Plana excelsa i riallera,
Virginal ruscla de mel,
tu ets joia falaguera,
tu el tresor de primavera
que guarden els sants del cel.

En tos camps, fa bo de veure
la vianda com hi creix,
en marges don gust de seure,
i mirant-te es'riba a creure
que tu i cel sou el mateix.

Com m'encisa passejar-me
quan els blaus són alts i verds!,
com un nin de mi oblidar-me
i triomfalment sadollar-me
en l'oratge d'eix deserts.

Mercè Bayona, *Poesia*

Cantau tants rechs que fent grates joguines,
i herbes llepant i saules en lo pla,
o bé d'argent escales peregrines,
busquen, apar, son centro lo Fluvià:
I al bon pagès, mirall d'agricultura,
que es féu expert a còpia de treballs;
sa caritat, sa indòmita bravura,
sa sobrietat, sos costums i sos balls.
De manantials digau si es pot lo número,
tan abundants, tan cristallins i purs:
de laves mil aquell insondable útero;
tants fòssils blans o com lo ferro durs.

Pau Estorch i Siqués, *Lo Tamboriner del Fluvià*

En dies serens, quan el sol s'amaga darrera la serralada, l'espectacle, vist des de les Preses, resulta literalment inoblidable. Els tons verds i groguencs es transformen en rosats i taronges; després, en vermells de foc que empal·lideixen ràpidament, passant al blau cel i, enfosquint-se, al blau elèctric, mentre cau lentament, gairebé sense adonar-nos-en, la nit.

Ramon Sala, *Els pobles de la Garrotxa*

El poble de Sant Joan les Fonts presenta la forma d'una serp immensa que es desenrotlla en corbes i raconades que voregen el Fluvià en l'espai de cinc quilòmetres. A cada colzada encisa un efecte nou, un cop de vista admirable, un panorama que no pot abastar la mirada. [...] Les cingleres del Fluvià són formades de prismes basàltics de formes estranyes; el mateix llit del riu, ample, fondo, feréstec, l'accidentació i forma especial del terreny, li donen el caràcter de riu fantàstic. Les gorgues verdoses, els ponts i palanques, sense comptar la ufania de la vegetació que s'arrela a les cingleres, els caminots i racons, escales i reblincoies sobtades, els accessoris innumerables i variats que no es comprenen a primera vista, fan d'aquell tros de món un fragment característic.

Josep Berga i Boix, *Clareta*

SANT PERE PESCADOR

Sant Pere Pescador està enclavat a la ribera esquerra del Fluvià, a tres quilòmetres del mar. Com tots els pobles que s'aixequen en l'extensió immensa de conreus i de maresmes que circumden el golf de Roses, s'obira de lluny; griseja entre la verdor dels camps enrondat de pallers, de tàpies, de poalanques i figueres. Les seves cases són baixes, tot al més de dos estatges; algunes, bastides de menuts rierencs, s'esquerden i s'enrunen. Hi ha fems i palla pels carrers. Les façanes blanques, grogues, blaves, els balcons engirgolats de panotxes i les finestres amb testos de moradui i aufàbrega, els comuniquen un aspecte festiu i rioler. El sol hi bat, i pel cim de les teulades el cel llumínic, estenent-se sense noses, us fa endevinar, a fora, l'amplària d'uns horitzons puríssims esbandits per l'alè tramuntanal o per l'oreig salabrós del mar llatí.

Prudenci Bertrana, «Sant Pere Pescador», dins *Tots els contes*

Passen hiverns sobre els carrers del poble:
hiverns de vents tramuntanats que emboquen
les últimes fillades de les branques
i canten amb la terra seca i pura.
I passen els hiverns
de la bufanda sobre els llavis erts,
de les basses glaçades al camí de l'escola.
Hiverns que varen estellar les saules
i van portar l'angoixa als tamarius,
mentre jugàvem amb les botes negres
a esgallar el gel de la nostra infantesa.
Són ara hiverns distants, no sento la remor
dels nens jugant a bistrí o a futbol.

M. Rosa Font Massot, «Els carrers del poble», dins *Aigua llunyana*

Al carrer de Cavallers
hi vivia na Teresa,
la Comtessa de Molins,
envoltada de respecte.
Joveneta tant com és
refinada i de bon veure
sempre corre pels sembrats
cavalcant l'euga més ferma.

[...]

Però ella amb son cavall
es recorre tot el terme,
tant de dia com de fosc,
tant tardor com primavera.
Sense escola gairebé,
ella és qui sap més de lletra,
no li cal dur cap anell
perquè li diguin comtessa.

Josep-Càndid Miró i Sellart, *Ma Senyora, la Comtessa*

ROSES

Sunyer s'ha aixecat. I pren calmós el camí dels estanys i els salins. Segueix un corriol menjat pels joncs i tamarius, senissos, salsures, barrelleres carnosos. Respira l'aire salobre. En arribar a la platja que s'estén immensa a dreta i esquerra, el sobta com sempre l'espectacle de meravella del golf. El mar encalmat, immòbil, metàl·lic i blanc reflecteix Roses i la Ciutadella. Davant per davant, la punta de la Poncella amb el pes feixuc del castell. Molt lluny, blavenques com en un somni, les illes Medes i, pròxima, la sorra a banda i banda, dibuixant un cercle gairebé perfecte. Onades minúscules, que ni tan sols fan escuma, se succeeixen mansament sobre la rampa mullada. I només el garlar de les gavines i el xisclet desesperat dels ànecs marins vinguts dels estanys torba el misteri del matí hivernal.

August Pi-Sunyer, *Sunyer metges, pare i fill*

De Roses estant es poden veure les millors postes de sol d'aquest país. Tot el que es pugui dir en aquest punt és pobre al costat de la realitat. Ara bé: ¿Hi ha res que s'assembli més a un ram de roses que una posta de sol de Roses? ¿Hi ha res que us en produeixi una sensació més semblant, que us recordi la mateixa elegant presència confortable, luxosa i vaga que la que us produeix un gran ram de roses? [...] Hi ha postes de sol en què la mar es desfà en un deliri de colors estovats i d'escorrialles. Aquestes postes de sol són magnífiques. De la plana dilatada i grassa, se n'alcen tots els fums de la terra i el vapor carregat de les aigües. Sobre aquests misticismes, el cel hi treballa, amb una ansietat i una avidesa melodramàtiques. El cel i la terra s'estrenyen de vegades fort, altres amb un defalliment esllanguit. Es fa un deliri de confusions, de penetracions, de barreges vagues. El sol, llunyà, pesant i moribund, es colga arrossegant una naturalesa en espasme.

Josep Pla, *De l'Empordanet a Andorra*

La novena gràcia de l'Empordà és el golf de Roses. La terra va atraure un dia les ones de la mar a la seva falda, i ara la mar hi està tan bé i et troba tan bella, graciosa plana empordanesa, que no se'n vol tornar. De l'una banda rompen les aigües contra la roca dura i el ressò musical de la seva lluita evoca la divina memòria d'Orfeu; en l'altra punta entra la mar en els replecs de la muntanya, i damunt de la conca encoixinada d'algues, crea la meravella de les cavorques i cobaumes, i aquella més esplèndida de la Cova de les Cambres que al llevar-se el sol s'omple de lluminoses harmonies.

Pere Corominas, *Les gràcies de l'Empordà*

La badia de Roses, ampla com és i ben feta, és un mar domèstic que no tracta d'imposar-vos. Més que una majestat és una rialla, i de seguida us avenu amb el seu parpelleig i les seves guinyades. Però si des del mig del gran arc, des de la platja de Castelló, vèieu, a la tarda, la badia de Roses, més blava que el cel i amb unes muntanyes de cristall dretes en l'horitzó marí, servaríeu tota la vida una lleial amistat amb aquest mar que s'encongeix per fer-se entendre i que la gent d'allà dalt sent tan propi com la seva horta o el seu camp d'usurda.

Manuel Brunet, *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*